

Referanser:

KM 07/05 Kunsten å være kirke – Den norske kirkes kulturmelding

KR 15/06 Kunsten å være kirke. Regionale sentre

KR 57/06 Kunsten å være kirke. Regionale sentre

Saksdokumenter:

Dok.dato	Tittel	Dok.ID
11.11.2013	KR 61.1/13 Kulturloven.pdf	102697
11.11.2013	KR 61.2/13 Kulturløftet III.pdf	102698
11.11.2013	KR 61.3/13 Oppfølging av KM 05-7 Kunsten å være kirke - Dnks kulturmelding.docx	102699
11.11.2013	KR 61.4/13 Tilsetting av kulturrådgivere og spisskompetansefordeling.docx	102700

Styrking av kirkens kunst- og kulturarbeid

Sammendrag

På bakgrunn av vedtaket i sak KM 07/05 *Kunsten å være kirke* – Kulturmelding for Den norske kirke, har Kirkerådet og Kirkerådets sekretariat arbeidet med oppfølging av saken gjennom å utrede etableringen av regionale sentre og presentert dette behovet overfor Stortingets familie- og kulturkomité i 2006, 2007 og 2008. Arbeidet resulterte i at kirken – over statsbudsjettene i perioden 2009-2010 – fikk tilsammen 12 kulturrådgiverstillinger, sentralt og regionalt, i stedet for regionale kirkelige kultursentre. Siste kulturrådgiver ble tilsatt februar 2011. Bispedømmene skal ivareta et spisskompetansefelt innen kunst og kultur. Dette gjøres på ulike måter.

Innenfor perioden 2005/2009/2013 har vi fått Kulturløftet I, II og III foruten Kulturloven. Dette har styrket nasjonens kunst- og kulturliv økonomisk, strukturelt og lovmessig. Den eksakte effekten av kirkens kulturrådgivere, er vanskelig å dokumentere da ansettelsene inngår i en periode hvor det fra regjeringens side har vært satset store ressurser på norsk kulturliv.

Innen det kirkelige konsert- og arrangementsfeltet har antall publikummere i deler av denne perioden økt fra nesten 1,4 millioner i 2009 til drøye 1,5 millioner i 2012. Disse har gått på i underkant av 11000 arrangement i 2009 til i underkant av 12 000

arrangement i 2012. Økningen skjer hovedsakelig i arrangement av andre enn menigheten og gjelder særlig konserter hvor julekonsertene trolig inngår. På korsiden har det vært en jevn nedgang fra 2005 til i dag. Kirkemusikkfeltet trenger styrking administrativt i Kirkerådets sekretariat og ved bispedømmekontorene for å følge opp *Plan for kirkemusikk*, men også generelt ved domkirkene og landet for øvrig. Kirkebygg og kirkekunst trenger også å få styrket sin bemanning sentralt i kirken da det for tiden bygges mange kirker, og det er et stort behov for rehabilitering og vern av eksisterende bygg og kunst.

Satser Den norske kirke på å få styrket dens to kunstfaglige grunnpilarer – kirkemusikk og kirkebygg med interiør og visuell kunst – i første omgang innenfor neste fireårsperiode 2015-2019 med stillinger, fagkunnskap, et utvidet samarbeidsnettverk og arrangement, vil andre kunstneriske uttrykk kunne følge i kjølvannet av disse. Kirken vil med det beholde sin posisjon som en betydelig aktør innen kunst og kultur, men også være blant de fremste bestillere og aktører for bestillingsverk og utsmykningsoppdrag. En slik satsing vil samtidig være i tråd med oppdraget Den norske kirke fikk i tildelingsbrevet i 2009 da vi fikk kulturrådgiverstillingene. Det vil også være i tråd med kirkens plass i det allmenne kulturliv, Kulturløftet III – inkl. Kulturloven.

Forslag til vedtak

Kirkerådet ber sekretariat om :

1. å følge opp krav om stillinger og ressurser innen kirkemusikk, kirkebygg og kirkekunst nasjonalt og regionalt overfor bevilgende myndigheter i forbindelse med at Regjeringen fremmer en stortingsmelding om saken.
2. å følge opp St.meld. 23 (2011-2012) *Visuell kunst* pkt. 9.5 om økt bruk av visuell kunst i kirkerommet og i kirkelig virksomhet forøvrig, i samarbeid med KORO (Kunst i offentlige rom).
3. å sikre at alle ledd i Den norske kirke kjenner til Kulturløftet III og Kulturloven som skal gi kultursektoren en tyngde og status som offentlig ansvarsområde på lik linje med andre lovpålagte oppgaver.
4. å sikre at alle ledd i Den norske kirke kjenner til Kirkemøtets forankring av KM vedtak 07/05 *Kunsten å være kirke* i uttalelsen om 'Kirkens identitet og oppdrag'.
5. sammen med bispedømmene å styrke det nyskapende arbeidet med kunst og kultur ved selv å være aktør og sette dagsorden på utviklingen av kunst og kulturtiltak i kirken. Det vil blant annet si å selv være nyskapende, å være en premissleverandør og å være en motkultur
6. å bidra til at KAs Kirkebyggdatabase videreutvikles som et godt verktøy for kirkens ansatte og det allmenne kulturliv med tanke på god programmering for menighetenes kunst- og kulturarrangementer.
7. å arbeide videre med innspillene som er fremkommet under debatten.

Saksorientering

Kort historisk bakgrunn

I 2003 fikk Norske kirkeakademier i oppdrag å utarbeide Den norske kirkes kulturmelding. Utredningen «Kunsten å være kirke – Kulturmelding for Den norske kirke» ble sendt ut på høring og behandlet på Kirkemøtet høsten 2005. Kirkemøtets vedtak la til grunn at det skulle opprettes regionale kirkelige kultursentre, men tok ikke stilling til hvordan man skulle legge til rette for en nasjonal koordinerende samordningsinstans (jf. KM sak 05/07 – vedtak 15 g). Kirkerådet fikk i oppdrag å utrede saken videre i samråd med bispedømmerådene, aktuelle fagmiljøer og økonomiske samarbeidspartnere (jf. KM sak 05/07 – vedtak 15 h).

KM-vedtak 07/05, Kunsten å være kirke – Den norske kirke kulturmelding:

- «1. Kirkemøtet oppfordrer landets menigheter til å arbeide videre med meldingen om *Kunsten å være kirke*, bygge nettverk og gi rom for det kulturelle mangfold i kirken, slik at kirken kan være en offensiv kulturbærer, som tar et bredt spekter av kunstformer og medier i bruk.
2. Kirkens kulturmelding inviterer kunstnere til å arbeide med sine kulturuttrykk i en kirkelig sammenheng. Kirkemøtet bekrefter denne invitasjonen og framholder den store verdi kunstfaglig kompetanse har i kirkens liv. Den profesjonelle og amatørbaserte kulturutfoldelse beriker hverandre. Kirken nyter godt av en omfattende frivillig kulturaktivitet. Kirkemøtet oppfordrer menighetene til fortsatt å legge til rette for slikt engasjement.
3. Kirkemøtet er glad for den teologiske refleksjon om kunst og teologi som ligger i meldingen. Samtidig tydeliggjør meldingen og høringen behovet for å arbeide videre med kultur, teologi og kirke. Den fremtidige satsing på kunst og kultur bør også omfatte et videre faglig arbeid med disse spørsmål. I denne sammenheng er det viktig å inkludere perspektiver fra samisk kultur og teologi. Det er også avgjørende at kirkens arbeid med disse spørsmål skjer i aktivt samarbeid med andre kirker og med et klart økumenisk og internasjonalt perspektiv.
4. I de strategiske satsingene for Den norske kirke 2005–2008 er det innvevd et kulturperspektiv. Kulturmeldingens utfordringer må derfor få prege trosopplæring, gudstjenesteliv, diakoni og ”ung i kirken”. Omvendt må erfaringene fra disse områdene være med å forme kirkens arbeid i forhold til kunst og kultur.
5. Barn og unge må slippes til og bli ivaretatt både som skapere og brukere av kultur. Kirkemøtet presiserer at barns og unges kulturelle uttrykksformer er en verdifull del av kirkens kultur. Kirkemøtet utfordrer alle som har ansvar for gudstjenester og andre kirkelige samlinger til å være åpne og reflekterte i møte

med unges kunst- og kulturuttrykk, som ofte står i kontrast og opposisjon til det etablerte og slik virker fornyende.

6. Kirkemøtet ser med glede på arbeidet som springer ut fra Den kulturelle skolesekken. Landets menigheter oppfordres til å arbeide frem prosjekter som kan oppfylle kirkens intensjon om å være en kulturbærer.

7. Kirkerådet og Samisk kirkeråd utfordres til å arbeide videre med en kulturstrategi for samisk kirkeliv og til å fremme forslag om hvordan samisk spiritualitet og samiske kulturuttrykk kan farge gudstjenester og utfordre kirken over hele landet.

8. Kirkemøtet ber om at det på alle nivåer i kirken legges til rette for at mennesker med ulike fysiske funksjonshemninger og psykiske utviklingshemninger får sin rettmessige plass som skapere og deltakere i forskjellige former for kunst og kultur i kirken.

9. Kirkemøtet oppfordrer til å åpne kirkene for en større variasjon av kulturuttrykk. Dette aktualiserer behovet for revisjon av regelverket på dette feltet, slik det er påvist både i meldingen og i høringen. Kirkemøtet ber Kirkerådet komme tilbake til Kirkemøtet med forslag til revisjon av regelverk for bruk av kirker.

10. Kirkemøtet ber Kirkerådet samarbeide med Riksantikvaren for å få til fleksible løsninger for bruk av fredede og bevaringsverdige kirkebygg for dagens kulturelle uttrykk og aktiviteter.

11. Kirkemøtet ber Kirkerådet om å komme tilbake til Kirkemøtet med nødvendig revisjon av retningslinjer for liturgisk inventar og utstyr. I denne forbindelse bør det vurderes hvor avgjørelsesmyndighet for varige og midlertidige verk og installasjoner skal ligge.

12. Kirkemøtet oppfordrer menighetene til å gjøre bruk av kunstfaglig kompetanse i spørsmål som gjelder kirkerommets estetiske karakter.

13. I meldingen løftes kirkemusikerne fram som viktige kulturarbeidere i våre menigheter, også som nøkkelpersoner i samspillet mellom kirken og det alminnelige kulturliv. Kirkemøtet er positiv til utvalgets anbefaling om å utvide kirkemusikernes stillingsprosent. Siktemålet bør være heltidsstillinger der behov for dette kan dokumenteres. Kirkemøtet ber Kirkerådet om, i samarbeid med KA og arbeidstakerorganisasjonene, å utrede økonomiske konsekvenser og finansieringsmodeller av å utvide kirkemusikernes stillingsprosent. En bør også utrede finansieringen av stillinger som kirkemusikalske konsulenter på bispedømmenivå. Kirkemøtet mener også at kulturarbeidere med annen fagbakgrunn er ønsket i stillinger i kirken.

14. Kirkemøtet ber om at ungdomsaspektet i kirkemusikkutdanningen styrkes, ivaretas og kvalitetssikres, og at kunst- og kulturaspektet i utdanningen til kirkelige stillinger som berører ungdom styrkes, ivaretas og kvalitetssikres.

15. a) Kirkemøtet ønsker at det etableres kirkelige ressurs- og kompetansesentre for skapende og utøvende kunst, for å gi faglig tyngde til møtet mellom kirke, kunst og kultur utover landet.

b) Sentrene bør organiseres som regionale sentre og knyttes opp mot eksisterende fagmiljø i bispedømmene. Kirkemøtet vil framheve de muligheter som domkirkene og den kunstneriske aktivitet i disse gir.

c) Ressurs- og kompetansesentrene må samarbeide og utfylle hverandre i et nettverk. Dette må ha bred kompetanse, også om samiske forhold. Sentrene må ha kjennskap til lokale og folkelige kulturuttrykk, også til storbykulturer og ungdomskulturer.

d) Ressurs- og kompetansesentre må samarbeide nært med lokal og regional kunstnerisk virksomhet, og ved siden av den profesjonelle kulturutfoldelse gi rom for amatørbasert og frivillig kulturaktivitet.

e) Kirkemøtet ser det som viktig at lokale kunstneriske prosjekter stimuleres økonomisk.

f) Kirkemøtet ser et kirkelig ressurs- og kompetansenettverk for skapende og utøvende kunst som en del av det Kulturløftet regjeringen har varslet.

g) Nettverket trenger en koordinerende instans. Kirkemøtet tar ikke stilling til hvor og hvordan den nasjonale samordningen kan skje.

h) Kirkemøtet ber Kirkerådet i samråd med bispedømmerådene, aktuelle fagmiljøer og økumeniske samarbeidspartnere, om å utrede denne saken videre, særlig med hensyn til struktur, profil og økonomi.

Vedtaket var enstemmig.»

Etter Kirkemøtet har Kirkerådet behandlet saken to ganger, begge i 2006. Kirkerådets sekretariat hadde møter i 2006, 2007 og 2008 med Stortingets familie- og kulturkomité. KA var også med på disse møtene. Formålet med møtene var å få forståelse for at kirken trengte midler for å kunne styrke sitt kunst- og kulturarbeid og drive dette arbeidet profesjonelt gjennom regionale kirkelige ressursentre.

Den 3. desember 2005 sendte Kirkerådets sekretariat et brev til alle bispedømmer og ba om tilbakemelding på aktuelle kandidater og spesialområdet for etablering av regionale sentre innenfor et kunstfaglig kompetanse- og ressursnettverk. Det ble også nedsatt en arbeidsgruppe med deltakere fra Kirkerådet, Oslo bispedømme, Kirkelig Kulturverksted

og Norske Kirkeakademier. Gruppen skulle arbeide med å få etablert regionale sentre og et nasjonalt nettverkssenter.

I 2006 vedtok Kirkerådet å opprette regionale sentre med statlig finansering. Her ble det påpekt at kirkemusikalsk senter i Bodø var første steg i retning av å starte oppbyggingsprosessen (jf. KR sak 15/06 vedtak 2). I samme sak vedtok man at administrativ støtte skulle legges til ett av de regionale sentrene, og man ba om å få utredet om denne oppgaven skulle legges til senteret i Trondheim eller i Oslo da begge hadde varslet interesse for å påta seg denne rollen (jf. vedtak 5).

Den 5. januar 2007 ble det oversendt brev til Kultur- og kirkedepartementet med finansierungsplan og skisse for oppbyggingen av kirkens kunst- og kulturarbeid regionalt og sentralt. Dette var en opptrappingsplan for 2007, 2008 og 2009. Fra 2010 av var planen at sentrene skulle være i normaldrift. Man skulle begynne i Oslo 2007, utvide i 2008 med tre bispedømmer til, og i 2009 skulle man ha etablert til sammen 6 kirkelige kunst- og kultursentre.

I denne prosessen ble *KULT, Senter for kunst og kirke* etablert som et pilotprosjekt i Oslo. *KULT* ble opprettet som en stiftelse eid av Oslo bispedømmeråd, Oslo kirkelige fellesråd, Norske kirkeakademier og Kirkelig Kulturverksted. *KULT* fikk kr. 400.000,- fra OVF i 2008, 2009 og 2010 (totalt kr. 1,2 mill.). Ved tildeling av kulturrådgiiverstillinger i 2009, ble rådgiveren i Oslo bispedømme knyttet til *KULT*. *KULT* har hele tiden vært avhengig av eksterne tilskudd.

I statsbudsjett for 2009 ble kirken tildelt midler til styrking av kunst- og kulturarbeidet. Daværende kulturminister Trond Giske ønsket ikke å opprette ressursentre, men ga Den norske kirke 1 hel stilling i Kirkerådets sekretariat og 6 hele stillinger i bispedømmene. Resterende stillinger til de fem siste bispedømmene kom på plass i 2010. Fra og med februar 2011 var det tiltrådt kulturrådgivere i alle bispedømmer. Bispedømmene fikk tildelt stillinger etter søknad hvor valg av spisskompetanseområde inngikk (se vedlegg 1 vedtak 15 og vedlegg 2).

Stillingene var øremerket og tildelt fra kulturdepartementet i 2009-2010. Tildelingen av midlene ble blant annet begrunnet med: «Folkekirkens framtid er nært knyttet til at kirken kan framstå som en troverdig kulturaktør og medspiller.»¹ I denne perioden hadde Kirkerådets sekretariat et overordnet faglig og økonomisk ansvar – inkl. felles årsrapportering til FAD. Fra og med 2011 ble de øremerkede stillingsressursene flyttet fra Kulturdepartementet til FAD og har fra da av inngått i Kirkerådets sekretariats og Bispedømmerådernes årlige tildeling. Kirkerådets sekretariat har nå ikke et overordnet ansvar for stillingene, og rapportering skjer gjennom sekretariatets og Bispedømmerådernes årsrapporter.

Ser man tilbake på den opprinnelige opptrappingsplan med spisskompetansefordeling mellom de seks regionale sentrene og på det kirken faktisk fikk i 2009-2010, kan man konstatere at planen om normaldrift fra og med 2010 ble så godt som innfridd og vel så

¹ St.prp. nr. 1 (2008-2009) For budsjettår 2009 side 65.

det². Ved å få tildelt 12 hele kulturrådgiverstillinger med spisskompetanseansvar³ i stedet for seks regionale sentre, ble Den norske kirkes kunst- og kulturarbeid styrket i 2009-2010 med en kunst- og kulturfaglig kompetanse regionalt og sentralt som er tettere på lokalmenighetene og innenfor kirkens eksisterende organisasjonsstruktur.

Dette har vist seg å være en god strategi da kulturrådgiverne har kunnet jobbe tverrfaglig, fått synergieffekt av å være en daglig del av kirkens regionale arbeid og slik fått integrert kirkens satsing på kunst- og kultur som en del av kirkens helhetlige arbeid. Samtidig har kulturrådgiverne kunnet styrke og utvide kirkens kontakt med det allmenne kulturliv regionalt og lokalt. Med Kirkerådets sekretariat som nasjonalt bindeledd, har kulturrådgiverstillingene fått etablert et faglig nettverk med samlinger og fagkonferanser på lik linje med andre fagstillinger i kirken. Dette må sies å være i tråd med komiteens innstilling til KM sak 07/05 om at «Kirkens arbeid med kunsten må skje i lys av kirkens strategiplan og uttalelsen om 'Kirkens identitet og oppdrag'» (jf. komiteens innstilling under avsnitt *Kultur i kirken*, Avgrensning og sammenheng).

Dokumentasjon: Hvor var kirken og kultur-Norge i 2009?

I 2009 leverte KIFO sin rapport *Lokalt kulturliv i endring* til Norsk kulturråd. Arbeidet ble ledet av Olaf Agedal. For kirken kom denne rapporten beleilig da den ga KIFO et godt utgangspunkt for å gjøre en mindre kartlegging for Kirkerådet samme år på kulturfeltet i Den norske kirke (jf. KIFO Notat nr. 1/2010 – *Kultur i kirken. En kartlegging av kulturaktiviteter i to bispedømmer i Den norske kirke*). Denne rapporten konstaterer blant annet at ved valg av arena for kulturaktivitet kom kirken på andre plass. På første plass fant man samfunnshus/forsamlingshus, mens eget kulturhus kom på tredje plass. Da KIFO så på utviklingen de siste fem årene, fremkom det at kirken var den arena som vokste mest. Eget kulturhus lå på niende plass og samfunnshus/forsamlingshus kom på ellefte plass. Disse to rapportene vil om noen år kunne brukes som dokumentasjon på utviklingen av kirkens kunst- og kulturarbeid.

En eventuell fremtidig undersøkelse av styrkingen av Den norske kirkes kunst- og kulturarbeid, bør også sees i sammenheng med styrkingen av norsk kulturliv generelt i samme periode. Samtidig med kirkens ønske om å styrke sitt kunst- og kulturarbeid leverte Stoltenberg-regjeringen i nov. 2005 en tilleggsproposisjon med endringsforslag til Kulturløftet for statsbudsjett 2006. Etter dette har vi fått Kulturløftet II i 2009 og Kulturløftet III levert av samme regjering sommeren 2013. Målet har vært at 1 % av statsbudsjettet skal gå til kultur. I denne perioden er det også blitt bygget mange kulturhus som vil være i konkurranse med kirken som foretrukket arena for arrangementet.

Etter valget i 2013 er det etablert en mindretallsregjering med Høyre og Fremskrittspartiet i regjeringsposisjon. Om det blir endringer på kulturfeltet – store eller små –, gjenstår å se. Uansett: Kulturløftet III ønsker å styrke det lokale kulturliv, men i

² Alle bispedømmer kunne vært i gang fra høsten 2010, men noen fikk forsinkelser i tilsettingsprosessen. Derfor kom de to siste kulturrådgiverne på plass først primo 2011.

³ 1 hel stilling sentralt i Kirkerådets sekretariat med nasjonalt koordinerende ansvar og 1 hel kulturrådgiver i hvert bispedømme med ansvar for hvert sitt spisskompetanseområde.

Kulturløftet III er kirken kun nevnt i punkt 7 *Kulturarven og kulturminner* med stikkordet *kirkemusikk*. Det blir en viktig oppgave fremover for Kirkerådets sekretariat å følge opp Den norske kirkes hørings svar i forhold til Kulturutredning III overfor nytt Storting og ny regjering.

Kulturloven

Stoltenberg II-regjeringen fremmet forslag om «Lov om offentlige styremakters ansvar for kulturverksemd (Kulturlova)» på bakgrunn av sin Soria Moria-erklæring: «Regjeringen vil innføre en enkel, generell kulturlov som gir uttrykk for det offentliges ansvar på kulturfeltet.» I § 4 om fylkeskommunenes og kommunenes oppgaver står det at de skal sørge for økonomiske, organisatoriske og andre relevante virkemiddel og tiltak som fremmer og legger til rette for et bredt spekter av kulturvirksomhet regionalt og lokalt. Loven skal gi kultursektoren tyngde og status som offentlig ansvarsområde, på lik linje med andre lovpålagte oppgaver (jf. vedlegg 3). Det er viktig for Den norske kirke på alle nivåer å ha kjennskap til denne loven som forplikter kommunene å gi kulturlivet mest mulig forutsigbare utviklingsvilkår (jf. Kommuneloven kap. 8.§44. pkt. 3). Dette er særskilt viktig å vite da Kulturløftet III er et lokalt kulturløft (jf. vedlegg 4).

Enger-utvalgets Kulturutredning 2013 oppfordrer Den norske kirke til å komme på banen lokalt og foreslår endringer i kulturloven. Her heter det:

«Den norske kirke er flere steder arbeidsgiver for den eneste profesjonelle kunstneren i kommunen. Utvalget mener at kirkemusikerrollen står sentralt i utviklingen av kirken som kulturarena. Det bør utredes hvordan den kan styrkes både i kirkelig kulturutøvelse og som en helt sentral funksjon i samhandlingen mellom kirkelige kulturutøvelse og annen kulturutøvelse.»

I denne sammenheng peker utvalget på at kirken må trekkes aktivt inn i arbeidet med lokale kulturutviklingsstrategier som følge av de foreslåtte endringer i kulturloven (jf. punkt 15.2⁴). Denne oppfordringen bør mottas med åpne armer fra Den norske kirke og følges opp på alle nivåer i kirken; særskilt nå med en ny mindretallsregjering.

Tilsetting av kulturrådgiverne og deres oppgaver

Etter KM-vedtaket i 2005 argumenterte Kirkerådets sekretariat overfor Stortingets familie- og kulturkomité med at det var et sterkt behov for økt kompetanse på kulturfeltet i Den norske kirke. Kultur- og kirke departementet kom kirken i møte i statsbudsjett for 2009. Da fikk Den norske kirke ved Kirkerådet sekretariat og bispedømmene midler til bemanning for å ivareta dette behovet (jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009) for budsjettår 2009). Det presiseres i tildelingen at midlene ikke skal være en ny produksjons- eller tilskuddsordning, men tilføre kirken kompetanse og kapasitet til å gjøre bruk av eksisterende ordninger innenfor kunst- og kulturfeltet. I klartekst betyr dette at statsråd Trond Giske bemerker at en sentral arbeidsoppgave for kulturrådgiverstillingene er å utvikle høy kompetanse hos lokalmenighetene innen prosjektutvikling og

⁴ «Utvalget foreslår derfor at kulturloven utstyres med bestemmelser som gjør den til et aktivt verktøy – dvs. med bestemmelser som gir kommuner og fylkeskommuner ansvar for å utvikle planstrategier på kulturområdet» (utredningen side 305).

søknadsskriving til kirkelige kunst- og kulturproduksjoner slik at Den norske kirke kan gjøre bruk av midlene som blant annet Norsk kulturråd har ansvar for å dele ut.

I tildelingsbrevet fra departementet står det at kulturrådgiverne skal:

- inspirere til økt kulturvirksomhet i et samspill mellom ulike kulturaktører fra det brede kulturliv,
- koordinere aktiviteter,
- bygge den kirkelige kulturkompetansen, og
- koordinere og videreformidle kompetanse fra de ulike kirkelige kulturfestivaler

slik at kulturlivet får blomstre i lokalmenighetene, og Den norske kirke fremstår som en attraktiv og profesjonell aktør innen norsk kulturliv.

Det tok nøyaktig to år å få tilsatt alle kulturrådgiverne. Kulturrådgiveren i Kirkerådets sekretariat tiltrådte stillingen i februar 2009 og kulturrådgiver ved Stavanger bispedømmekontor tiltrådte sin stilling i februar 2011. Dette har medvirket til at arbeidet med å få etablert en god gruppedynamisk utvikling og fremdrift i gruppen har vært krevende fordi noen har holdt på 'lenge' mens andre har vært helt nye. En felles erfaringsbakgrunn er imidlertid i ferd med å etablere seg nå som alle rådgiverne har fått 'noen år på baken' i stillingene, bispedømmekontorene har blitt fortrolig med denne kompetansen, og kirken og kulturlivet har blitt kjent med rådgiverne. Det er videre meget positivt at rådgivergruppen har en optimal kjønns- og aldersfordeling i tillegg til relativ god faglig spredning og godt spenn med ulike yrkeserfaring og fartstid i arbeidslivet.

Bispedømmekontorene bruker sine rådgivere på ulik måte. Her spenner det fra at de er utøvende kunstnere til at de er byråkrater og saksbehandler, men også kompetanseutviklere med kurs/seminar-ansvar og veiledere ved søknadsskriving. De aller fleste har et sterkt menighetsfokus og hjelper menighetene med å utvikle prosjekter og til å ta kontakt med utøvende kunstner. Noen har et kunstnerfokus, og da primært på å hjelpe kunstnere til å få til en produksjon i en menighet slik at menighetens bidrag da hovedsakelig blir å være en arena/utleieaktør. Rådgiveren i Kirkerådets sekretariat har i all hovedsak vært saksbehandler og arrangør av kompetansehevede tiltak, men hun har også bidratt med rådgiving/videreformidling til bispedømmerådgiver eller menigheter overfor utøvende kunstnere som ønsker å få til en produksjon i kirken. Rådgiveren i Kirkerådets sekretariat arbeider også med kulturelementene i de store nasjonale jubileene vi står midt oppi.

Spisskompetanseansvar

Den norske kirke fikk, som nevnt, ikke gjennomslag for KM-sak 07/05 vedtak 15 om regionale ressurs- og kultursentre. I stedet fikk man kulturrådgiverstillinger. For å ivareta utvikling av spisskompetanse innen ulike kunst- og kulturfelt i Den norske kirke valgte man å gi bispedømmene dette ansvaret (se vedlegg 2 for hvilke områder som er valgt og hvem som har påtatt seg ansvaret for hva).

Det er for tidlig å evaluere ordningen med spisskompetanseansvar. Det kan synes å være en spenning mellom å forvalte et slikt ansvar og samtidig betjene det brede ansvarsfeltet som naturlig ligger til kulturrådgiverstillingene.

Møre bispedømme, spisskompetanseansvar

Møre bispedømme har påtatt seg ansvar for «Dramaturgiske uttrykk (Den kulturelle skolesekken)». Det er svært positivt at bispedømmet skiller seg ut ved antall kirkelige

produksjoner som er tatt opp i Den kulturelle skolesekken. Bispedømmet har jevnlig hatt produksjoner innenfor både kirkemusikk, dans, visuell kunst og film.

Å hjelpe menigheter til å følge opp overfor fylke/kommune, bistå med å velge og å få kontakt med kunstner til produksjonen samt være pådriver i den innledende fasen slik at produksjonen får tilskudd og blir gjennomført, er imidlertid ressurskrevende. Møre bispedømme har hatt og har et særdeles godt samarbeid med fylkeskommunen. De opprettet tidlig et samarbeid med dem om et produksjonssenter for kirkelige produksjoner innen Den kulturelle skolesekken. Samarbeidet var et prøveprosjekt som nå er avsluttet uten å bli videreført da det ikke viste seg å være et levedyktig tiltak. De har nå en intensjonsavtale med fylkeskommunen om én kirkelig produksjon i året i Den kulturelle skolesekken.

Kirkerådet har i gang en arbeidsgruppe hvor Møre bispedømmes kulturrådgiver er med. Deres oppgave er blant annet å fremskaffe informasjon om hva man har fått til av produksjoner, hvilke og hvor de har vært spilt samt hvilke erfaringer man sitter igjen med.

Nasjonale jubileer

Det har kommet flere henvendelser til Kirkerådets sekretariat om deltakelse i jubileer. Først var det Elias Blix i 2011 – 175 år siden hans fødsel. Dernest Ludvig Mathias Lindeman-jubileum i 2012 – 200 år for hans fødsel. Kirkerådets sekretariat ble også invitert til å delta i Jørgen Moe-jubileet i år – 200 år for hans fødsel. I 2013 var det i tillegg 200-årsjubileum for Camilla Colletts fødsel. Invitasjon om deltakelse i det nasjonale Stemmerettsjubileet 1913-2013 kom fra Barne-, Likestillings- og Inkluderingsdepartementet. Til neste år står vi foran grunnlovsjubileet 1814-2014 og 200-årsmarkering for Adolph Tidemands fødsel.

Kirkerådets sekretariat har sett det som sitt ansvar i 2013 og 2014 å representere Den norske kirke ved nasjonale jubileer. Kirken har hittil vært godt synlig og tiltakene har fått god mottakelse. Verdien av kirkelig medvirkning ved slike nasjonale jubileer vil alltid bli vurdert før man eventuelt går inn i en slik rolle ved fremtidige forespørsler.

Hva har skjedd?

Konsserter og kulturelle arrangement

Selv om Den norske kirke ikke kan dokumentere direkte hvilken effekt tilsetting av kulturrådgivere har hatt for kirkens kunst- og kulturarbeid, kan det likevel dokumenteres via andre databaser hvordan utviklingen går på feltet. Hvorvidt oppgang/nedgang i aktivitetsnivå skyldes tilsetting av kulturrådgivere, Kulturløftet I – III, Kulturloven og/eller en kombinasjon av disse faktorene, er vanskelig å dokumentere (jf. KIFOs innledningskapittel i KIFO Notat 1/2010: *Vind i kulturseilene?*).

Hva sier så forskningen om kirkens kunst- og kulturarbeid? I KIFO-Notat 1/2013 Tilstandsrapport for Den norske kirke 2013 kap. 9 *Kirken som kulturarena* kan vi blant annet lese følgende statistikk vedrørende kirkens konsserter og deltakere i perioden 2009-2012:

Arrangement	2009	2010	2011	2012
Konsserter i regi av menigheten	6 008	6 194	5 958	6 019

Antall deltakere	638 883	666 280	612 137	635 031
<i>Konserter i regi av andre</i>	<i>3 120</i>	<i>3 235</i>	<i>3 452</i>	<i>3 469</i>
<i>Antall deltakere</i>	<i>551 462</i>	<i>598 145</i>	<i>636 845</i>	<i>646 299</i>
Andre kulturarr. i regi av menigheten	1 329	1 704	1 658	1 847
Antall deltakere	117 676	146 452	171 853	162 392
<i>Andre kulturarr. i regi av andre</i>	<i>513</i>	<i>458</i>	<i>540</i>	<i>553</i>
<i>Antall deltakere</i>	<i>83 942</i>	<i>63 532</i>	<i>87 740</i>	<i>70 710</i>
<i>Totalt antall kulturarrangement</i>	<i>10 970</i>	<i>11 591</i>	<i>11 608</i>	<i>11 888</i>
<i>Totalt antall deltakere på kulturarrangement</i>	<i>1 391 963</i>	<i>1 474 409</i>	<i>1 508 575</i>	<i>1 541 432</i>

Kilde: KOSTRA: Kirke, SSB, Statistikkbanken tabell 04693⁵

Disse tallene forteller oss også at antall konserter som menighetene selv arrangerer ligger på et stabilt nivå: 2009/6 008 og 2012/6 019 konserter. Antall deltakere har en liten nedgang: 2009/638 883 og 2012/635 031. Konserter i regi av andre viser derimot en liten økning: 2009/3 120 og 2012/3 469 konserter samtidig som det er en betydelig økning av publikummere: 2009/551 462 og 2012/646 299. Dette forteller oss at innenfor tidsrommet hvor Den norske kirke har hatt kulturrådgivere, har kirken ikke økt sin markedsandel som arrangør innen sin konsertvirksomhet. Det vil si som idéutvikler og produsent- og økonomiansvarlig for konserter hvor de selv har tatt kontakt med utøvende kunstnere og gitt dem oppdrag. Det som derimot har skjedd, er at kirken er blitt en mer attraktiv arena for andres arrangementer og gjennom det opptrådt som utleieaktør. Det er også der publikumstilstrømmingen har hatt en betydelig økning. Innbakt i disse konsert- og publikumstallene ligger hovedsakelig julekonsertene.

Dette er bekymringsverdig da kirkens ønske om å styrke sitt kunst- og kulturarbeid var å «være en offensiv kulturbærer». Da bør man være aktør selv og sette dagsorden. Det vil blant annet si å selv være nyskapende, å være en premissleverandør og å være en motkultur (jf. vedtak 1 i KM-sak 07/05). Å være nyskapende er også forventingen Norsk kulturråd har uttrykt overfor Den norske kirke ved Kirkerådets sekretariat.

Hele KM-vedtaket må forstås i lys av Kirkemøtekomité E's understrekning i pkt. *Kultur i kirken, Avgrensning og sammenheng*. Her skriver komiteen at kirkens arbeid med kunsten må skje i lys av kirkens strategiplan og uttalelsen om 'Kirkens identitet og oppdrag'. «På den måten kan kulturperspektivet løftes og prioriteres i programmer som allerede er vedtatt.» står det her. Det kan være lurt av Den norske kirke nå å løfte frem kulturperspektivet i 'Den norske kirkes identitet og oppdrag' for å bli minnet på i hvilket

⁵ KIFO forklarer tallene i den kirkelige satsingen for denne perioden slik:

1. Kirkens eget syn på kultur har blitt mer positiv og inkluderende
2. Kirkens kunstneriske utforming og egnethet
3. Mangel på andre velegnede lokaler
4. Stadig økende etterspørsel etter kulturtilbud innenfor en profesjonell ramme

dynamisk spenningsfelt vårt kunst- og kulturarbeid står i og skal virke i. For kirken er kultur, den skal ikke bare *bruke* kultur.

Korvirksomheten

Kirkens korvirksomhet er det all grunn til å være bekymret for. Helt siden 2005 har det vært en jevn nedgang både innen kor for barn og unge og voksenkorvirksomheten. Dette gjelder både antall kor og kormedlemmer. I KIFO-notatet står følgende tabell for utviklingen av kirkens korvirksomhet:

	2005	2008	2009	2010 ⁶	2011	2012
Kor for barn og unge	1 308	1 270	1 216	-	1 150	1 116
Medlemmer	32 162	26 761	26 831	-	25 025	24 162
<i>Kor for voksne</i>	<i>847</i>	<i>806</i>	<i>744</i>	-	<i>696</i>	<i>665</i>
<i>Medlemmer</i>	<i>17 874</i>	<i>17 251</i>	<i>16 741</i>	-	<i>15 0305</i>	<i>14 998</i>

Kilde: KOSTRA: Kirke, SSB, Statistikkbanken tabell 04693

Totalt er dette 1 781 kor med 39 160 medlemmer som gir et snitt på 1,4 kor pr. sokn med et gjennomsnittsansatt på 22 kormedlemmer i 2012. Utviklingen viser dessverre en jevn nedgang fra 2005 til 2012. KIFO forklarer dette med at det kanskje kan sees i sammenheng med at menighetens kultursatsing er trukket noe bort fra korene over mot andre former for kulturvirksomhet. Uavhengig av forklaringsgrunn, er det viktig at dette arbeidet videreføres og gis gode virksomhetsvilkår fremover slik at Den norske kirke beholder sin markedsandel innen korvirksomhet.

Det kirkemusikalske arbeidet i Bragernes menighet i Drammen

Et kirkemusikalsk miljø med et faglig sterkt korarbeid er Bragernes menighet i Drammen. Her er det hele syv kor i alle aldersgrupper som menighetens tre kantorer driver. Bragernes kantori ble startet i 1989 og jente- og guttekorene i 1993. I 2009 innviet Bragernes menighet sitt kororgel. Med sin plassering foran i kirken, gir det store muligheter for konserter med kammermusikk.

Som kulturinstitusjon ruver Bragernes menighets kor- og kirkemusikalske arbeid i bybildet, men også i Den norske kirkes kirkemusikalske miljø. Av den grunn er det særdeles bekymringsfullt at Drammen kommunes administrasjon foreslår å kutte dramatisk i kirkebudsjettet for å få penger til kultur. Dette er kritisk for Den norske kirke – ikke bare for Bragernes menighet og de andre kirkene i Drammen. De vil måtte redusere antall stillinger med påfølgende nedleggelse av kirkens arbeid – også innen kunst og kultur. Hvis dette blir den lokale holdningen til kirkens kunst- og kulturarbeid, er det all grunn til å følge med i timen nå som den nye regjeringen skal iverksette Kulturloftet III med dets fokus på økonomisk styrking av det lokale kulturarbeidet. I dette lokale kulturarbeidet er kirken en del av grunnmuren vår kultur bygger på.

Vi vet ellers at domkirkenes økonomiske tildeling til sitt kirkemusikalske arbeid på langt nær er tilstrekkelig. Oslo domkirke har f.eks. oppgaver ved offentlig markeringer og gudstjenester for nasjonen, byen og bispedømmet. Korene deltar ofte ved slike anledninger, ikke bare kantorene. De deltar også i domkirkens gudstjenesteliv.

⁶ I 2010 ble de ulike rubrikkene ved en feiltakelse slått sammen. Dette er grunnen til at 2010-tallene ikke inngår i tabellen.

Kirkemusikkfeltet

Kirkerådets sekretariat har hatt møter med Norsk kulturråd – både i Kirke- og Kulturdepartementet og med Norsk kulturråd ved direktør og ansvarlige for kirkemusikkfeltet⁷.

I Nemnd for gudstjenestelivs referat fra møtet 28. jan. 2012, Sak 18/2 *Kirkemusikalske tiltak* står det innledningsvis i avsnittet om *Bakgrunn*: «Kirkemøtet har gjentatte ganger gjennom hele 1990-tallet vært innom spørsmålet om hvordan man kan fremme og styrke det kirkemusikalske arbeid i kirken. En rekke ganger har Kirkemøtet da i sine vedtak grepet til tanken om å opprette konsulentstillinger sentralt og regionalt som et virkemiddel. Det kan her henvises til følgende vedtak: KM sak 16/90, 13/93-2d, 04/96, 10/98-6.»

Utgangspunktet for NGF-saken er Kirkerådets utredning i 1988: *Utdanning og tjeneste*. Det er her tanken som kirkemusikk konsulenter sentralt og regionalt lanseres første gang. Kirkemusikkfeltet har to vedtak i KM sak 07/05 – vedtak 13 og 14. I vedtak 13 nevnes regionale kirkemusikkstillinger sammen med økte ressurser til stillinger generelt i Den norske kirke.

24. mai 2004 oppnevnte EVU-utvalget i KA et utvalg som skulle kartlegge kompetansebehov innen den kirkemusikalske virksomheten i Den norske kirke og fremme forslag til prioriterte innsatsområder for en fremtidig etter- og videreutdanning for kirkemusikere. Utvalget bestod av representanter fra KA og MFO⁸. Utvalget fikk forlenget frist til 28. mars 2006 for å fremme sin innstilling. Rapporten heter: *Mangfold og egenart. Utdanning og kompetansebehov på kirkemusikksektoren*. Den peker blant annet på økt behov for midler til kirkemusikerfeltet generelt, til domkirkene spesielt og til kirkemusikkposten hos Norsk kulturråd. Når det gjelder aktivitetsnivå i større kor, ved festivaler og andre krevende tiltak anbefaler ikke rapporten at denne type tiltak skilles ut som egne AS eller stiftelser, men at organiseringen og driften av denne type kirkemusikalsk virksomhet legges under menigheten eller fellesrådets ordinære drift. Dette begrunnes med at lovgivingen og regelverket som gjaldt før 1997, ikke lenger er formålstjenlig på samme måte som før for kirkens virksomhet. En slik type organisering gjør rådernes medbestemmelse over virksomheten begrenset, og det blir vanskelig å integrere de selvstendige foretakene i rådernes helhetlige planer og program (utredningen side 24).

Kirkerådets sekretariat har ikke utredet økonomiske konsekvenser og finansieringsmodeller for utvidelse av kirkemusikernes stillingsprosent, men har hatt dialog med KA og Musikkhøgskolen m.fl. om saken. Sekretariatet også hatt løpende kontakt med KA og MFO om kirkemusikkfeltet samt arrangert konferanse sammen med dem – se vedlegg 1, vedtak 13 og 14.

⁷ Til dette møte var alle tilsatte kulturrådgivere med. De bispedømmer som ikke hadde fått tilsatt kulturrådgiver, kunne stille med kirkefagsjef eller annen person de mente var aktuell. Kirkerådets sekretariat har også hatt samtaler med rådsmedlemmer i Norsk kulturråd, Arnfinn Bjerkestrand, for å drøfte kirkemusikkfeltet.

⁸ MFO står for Musikernes Fellesorganisasjon. Her er kirkemusikerne fagorganisert.

I deler av kirkemusikermiljøet har det vært en noe avventende og til dels kritiske holdning til ansettelse av kulturrådgivere. Noen av dem har opplevd dette som en forbigåelse av kirkemusikerne. Dette må nok sees på bakgrunn av den lange prosessen etter 1988 for å få opprettet nasjonal og regionale kirkemusikk konsulenter og styrke kirkemusikkfeltet generelt. Noe av denne holdningen forklarer nok også formuleringen i vedtak 13 i KM sak 07/05.

I høringsvar i sommer til Enger-utvalgets Kulturutredning 2014 meldte Kirkerådet inn følgende behov innen kirkemusikken:

1. 1 hel kirkemusikalsk stilling i Kirkerådets sekretariat og 1 hel stilling til hvert bispedømmekontor.
2. 1 hel stilling til hvert bispedømme/tilknyttet domkirke eller annet lokalt ressursmiljø som skal jobbe med kirkemusikalske produksjoner (koordinerende for turnévirksomhet, vil avlaste kantor, kirkemusiker, organist).
3. Økte økonomiske ressurser til domkirkenes kirkemusikalske virksomhet.
4. Økte ressurser til kirkemusikere og stillingsprosent generelt i Den norske kirke.

I tre bispedømmer (Borg, Agder og Telemark og Bjørgvin) er det opprettet små stillingsprosjenter på kirkemusikk, men stillingene er truet. Fra 2014 blir det en hel stilling som kirkemusikalsk rådgiver i Kirkerådets sekretariat, denne er finansiert ved overførte midler fra Liturgisk Senter.

Norsk kulturråd utlyste i høst prosjektet: *Kirkemusikken i Norge på 2000-tallet*. Begrunnelsen for forskningssatsingen er at Norsk kulturråd mangler kunnskap om kirkemusikkens utvikling både med tanke på endringsprosessene som har ledet fremt il dagens forhold og hva som vil betinge utviklingen fremover. Her skriver de blant annet: «Kirkemusikken som var mye av utgangspunktet for det profesjonelle musikklivet i Norge, kan ikke lenger sies å være en sentral aktør på den nasjonale musikkscenen.» Kirkerådets sekretariat har nå i høst hatt møte med MFO og hatt samtaler med ansatte i Norsk kulturråd om dette. Møte med Norsk kulturråds ledelse står i arbeidsplan for kulturfeltet for 2013. Et slikt møte vil finne sted i desember i år. Her står kirkemusikk særskilt på dagsorden. Fremover blir det viktig å være i tett dialog med feltets aktører, politiske og bevilgende myndigheter slik at Den norske kirke kan få gjennomslag for sitt behov innen kirkemusikk da kirkemusikken er én av kirkens grunnpilarer innen vårt kunst- og kulturarbeid og kirkemusikerne vår motor.

Norsk kirkemusikksymposium

En positiv nyhet på dette området er Norsk kirkemusikksymposium 2014 i Stavanger. Initiativtaker bak dette er MFO og noen kirkemusikere. Behovet ble satt på dagsorden under Nordisk kirkemusikksymposium på Island. Tanken er å arrangere et slikt symposium hvert fjerde år i Stavanger som en del av Norsk orgelfestival.

Salmebok 2013 og gudstjenestereform

Den norske kirkes salmebok representerer en betydelig kulturarv. Vår salmebokhistorie er ung i den forstand at den går ikke lenger tilbake i tid enn til slutten av 1800-tallet. 16. oktober 1869 fikk vi Landstads salmebok med 634 nummer. Landstads arbeid med å få en norsk salmebok – ikke dansk–, og Elias Blix' arbeid med å få salmer på nynorsk har gjort Den norske kirke til en betydelig språkaktør.

Vår nye salmebok, Norsk Salmebok 2013, står ikke tilbake for innsatsen som ble gjort av Landstads og Blix. Den ivaretar både bokmål, nynorsk, samiske språk og kvensk foruten at den har flere salmer på andre språk. Slikt er viktig for en kulturnasjon. Det er med stolthet Den norske kirke skal ta i bruk den nye salmeboken første søndag i adventstiden i år. For språk gir gjenkjennelse og nærhet. Dette skaper stolthet og trygghet til å ytre seg ikke bare innen samfunnsliv og i det offentlige rom, men også i enkeltmenneskets gudstjenesteliv og religiøse utfoldelse. Det er derfor av stor betydning – ikke bare for kirken, men også for det norske folk – at det for kirkens medlemmer holdes ukentlige gudstjenester med liturgi og salmer på bokmål, nynorsk, samisk, kvensk og tegnspråk. Slik er Den norske kirke en bidragsyter til å bevare og å utvikle vårt språk som helligspråk for dagens mennesker. Norsk Salmebok 2013 inneholder språk og poesi fra hele verden.

Solveig Slettahjell og salmeskatten

Det er ikke bare kirkens folk som er opptatt av vår nye salmebok. Stadig flere utøvende musikere og artister går til salmeskatten. I disse dager er f.eks. Solveig Slettahjell ute med ny CD som hun kaller *Arven*. Den tar utgangspunkt i et rikt musikkmiljø i kirke og bedehus fra hennes oppvekst i Orkanger. Hennes CD kryper stadig høyere opp på VG-lista og ligger pr. 8. november på femte plass. Slettahjell turnerer nå i kirker fra Levanger i nord til Risør i sør. NRK fulgte Solveig Slettahjell sammen med hennes familie og sendte utdrag fra konserten i Lørdagsrevyen på NRK1. Slikt blir lagt merke til, og setter sine spor i folks hjerter.

Den norske kirkes gudstjenestereform med tilhørende liturgisk musikk og bønnetekster representerer den religiøse dimensjonen i kirkens kunst- og kulturarbeid. Her, som i arbeidet med ny salmebok, har komponister og forfattere/språkmektige personer med sin estetiske kompetanse bidratt til å skape en estetisk 'himmel' over gudstjenesten ved å løfte liturgi og musikk til språklig og musikalsk. Koralbøkene og besifringssalmebok representerer en musikalsk fornyelse i kirken vi skal være stolte over. Her er det nedlagt et betydelig arbeid på nasjonalt nivå for å ivareta og videreutvikle nasjonens salmeskatt og kirkemusikk; tradisjon og fornyelse hånd-i-hånd.

For å ivareta hele det kirkemusikalske feltet som Den norske kirkes ulike reformer krever, med utgivelse av ny salmebok og kirkens konsert- og korarbeid, er det et sterkt behov for kirkemusikkstillinger nasjonalt og regionalt slik at *Plan for kirkemusikk* fra 2009 kan iverksettes på alle nivåer i kirken.

Kirkekunst og arkitektur

I 2004 opprettet KA Kirkebyggdatabasen. Den er et forvaltnings- og dokumentasjonsverktøy for forvaltere av kirkebygg i Den norske kirke. Blant kirkebyggene finner man Norges viktigste symbolbygg og mest verdifulle kulturminner. Databasen har en åpen og en lukket del da den inneholder oversikt over verdifulle skatter. Den er et meget godt og egnet verktøy som kan videreutvikles når kirken får opp nytt inter- og intranett. Databasen er allerede i dag et egnet verktøy for kulturrådgiverne til å finne ut hvilke kirker som er egnet for hvilke kunst- og kulturarrangement ved at den inneholder opplysninger om publikumskapasitet, stoler/benker som er løse/faste og om kirken er en langkirke eller amfikirke, men også ved at den kan inneholde opplysninger om type orgel og evt. konsertflygel, strømkapasitet, lyskastere m.m. Dette er helt nødvendige opplysninger å kunne ha kunnskap om i startfasen for programmering av kunst- og kulturarrangement slik at man kan utvikle et arrangement til det mest optimale kirkerommet.

GLORIA MUNDI – kirkekunst i Vestfold

Kirkekunstutstillingen *GLORIA MUNDI – kirkekunst i Vestfold* 2011 var et utstillingssamarbeid mellom bl.a. Haugar Vestfold Museum, Norsk Folkemuseum og Tunsberg bispedømme hvor kulturrådgiver var involvert. Utstillingen presenterte en rekke utsøkte eksempler på den norske kirkekunstens utvikling slik den helt fra middelalderen stod i dialog med internasjonale stilretninger og håndverkstradisjoner. Utvalget viser mangfoldigheten som i århundrer har kjennetegnet kunst i Vestfolds kirker.

Lokalkirkene lånte villig ut verk som sto i deres kirke; blant annet Lucas Cranachs maleri *La de små barna komme til meg* i Larvik kirke. Tunsberg bispedømme bidro til at utstillingen ble godt besøkt/brukt av kirkens ansatte, lokale kirkeakademi og andre aktører i kirkelandskapet. Det ble lagt til rette for museumsbesøk, fagdager med foredrag m.m. Slike store løft og komplekse utstillinger kan ikke kirken håndtere, men må gjøres av institusjoner som har kompetansen og de rette fasilitetene. Utstillingen ble godt besøkt og det føres for tiden samtaler om et nytt samarbeidsprosjekt.

Kirkerådets sekretariat har siden 2010 hatt en person i hel stilling som kirkearkitekt. Arbeidsmengden er betydelig⁹ da den omfatter både bevaring, vedlikehold, nybygg og tilrettelegging av kirkebygget generelt med tilhørende utsmykkingsoppgaver (kirkekunst, tekstiler). KA har en egen avdeling som ivaretar KA-linjen i disse oppgavene.

Som oppfølging av KM sak 07/05 vedtak 8, 9, 10 og 11 arbeider Kirkerådets sekretariat med en hørings sak på utredningen *Kirkehuset og lovgivingen* (bygning, interiør og inventar, utstyr og bruk). Saken blir KR-sak i 2014 og KM-sak i 2015. Parallelt med dette arbeidet har sekretariatet også en arbeidsgruppe som arbeider med kirketekstiler knyttet opp mot stola for diakoner og kantorer, men også en gruppe på kulturfeltet som jobber med KM-sak 07/5 vedtak 2, 8, 9, 10, 11 og 12. Denne gruppen skal utarbeide et ressurshefte/guide for lokalmenighetene om visuell kunst i kirken. Hovedfokus er å veilede om gode prosesser ved: temporære utstillinger, visuell kunst i kirken (utsmykning, registrering, bevaring og formidling) og utsmykningsaker (prosesser). Heftet

⁹ Kirkearkitekten har siden 2009 vært med på å vigsle Bøler, Bogafjell, Geilo, Hunstad, Nordlyskatedralen, Ræs, Vedavågen, Vestfossen og Ytrebygda kirker. Han har blant annet følgende kirker under planlegging/bygging: Hønefoss, Våler, Kopervik Rørvik, Knarvik, Son, Nittedal, Ålgård, Tana bru, Stjørdal og Gandal. I tillegg til dette har kirkearkitekten 14 kirkebyggsaker for Riksantikvaren og 22 andre kirkeprosjekter foruten utarbeiding av regelverk for bruk av kirker, holde foredrag m.m.

planlegges lagt frem for kulturrådgivergruppen for gjennomdrøfting og kvalitetssikring, men også andre naturlige parter som KA, KORO m.fl. Det planlegges ferdigstilt våren 2015.

I St.meld. 23 (2011-2012) Visuell kunst, kap. 9.4.2 Visuell kunst i kirker står det om den nære forbindelsen opp gjennom historien mellom kirken og kunsten hvor kirken har vært kunstens fremste oppdragsgiver i Europa og Norge. «Kirken representerer derfor et stort potensial for formidling av visuell kunst både ved alt det som allerede er der, og gjennom nybygg, renovering, ny kunstnerisk utsmykning og bruk av kirkerommet som utstillingsarena.» (utredningen side 93). Kap. 9 avsluttes med pkt. 9.5 som i tiltakspunkt 4 sier: «Departementet vil ta initiativ overfor KORO og Kirkerådet om økt bruk av visuell kunst i kirkerommet og i kirkelig virksomhet for øvrig.» Departementet har ikke henvendt seg til Kirkerådets sekretariat enda, men sekretariatet inviterte i fjor både Kulturdepartementet og KORO til den årlige tematiske adventslunsjen som kulturrådgiver i Kirkerådets sekretariat har overfor det allmenne kulturliv slik at samtalen om visuell kunst i kirken kunne starte. Denne saken vil bli fulgt opp av Kirkerådets sekretariat i kjølvannet av arbeidsgruppene som arbeider med kirketekstiler og visuell kunst i kirken.

På bakgrunn av disse forhold bad Kirkerådet i høringsuttalelsen i sommer på Kulturutredning 2014 om følgende innen kirkekunst og arkitektur:

1. 1 halv stilling for rådgiving i Kirkerådets sekretariat på kirketekstiler
2. 1 hel stilling for rådgiving i Kirkerådets sekretariat på kirkekunst
3. 1 hel stilling for rådgiving i Kirkerådets sekretariat på kirkearkitektur

Den kulturelle skolesekken

KM sak 07/05 omtaler Den kulturelle skolesekken (DKS) i vedtak 6. Enger-utvalgets utredning mente i kap. 15.5.3 at det «trolig ville vært hensiktsmessig om kulturrådgiverne i bispedømmerådene hadde vært knyttet nærmere til fylkeskommunenes DKS-arbeid.» (side 312, andre spalte nederst). I Kirkerådets høringssvar ble dette forslaget ikke bifalt.

DKS-ordningen er en kompleks ordning hvor det enkelte fylket/den enkelte kommune har sitt system for regional/lokal administrering. Det har vært laget to Stortingsmeldinger om DKS-ordningen: St.meld. nr. 38 (2002-2003) *Den kulturelle skulesekken* og St.meld nr. 8. (2007-2008) *Kulturell skulesekk for framtida*. I sistnevnte melding pkt. 4.3.6 Kulturarv står det: «Religiøse institusjonar og trussamfunn må òg reknast med blant viktige ressursar i arbeidet med Den kulturelle skulesekken.» Ikke alle bispedømmer har opplevd det like enkelt å få forståelse for at kirken engasjerer seg i DKS-ordningen og vil produsere egne tiltak. I så måte er St.meld. nr. 38 et kjærkomment dokument.

Den kulturelle skolesekken

Kirkens arbeid med DKS er temaet i IKO-forlagets bok *Kirken og Den kulturelle skolesekken*. Kirkerådets sekretariat har blant annet i samarbeid med Møre bispedømme arrangert landskonferanse om DKS og har nå en arbeidsgruppe i gang som skal fremskaffe en kort oversikt over hva som har skjedd innen DKS etter at kulturrådgiverne tiltrådte, lage en manual for hvordan kirken kan jobbe med DKS og gode prosesser for å komme fra idé til turné. Gruppen vil avslutte sitt arbeid i løpet av høsten 2014.

Kunst for og med barn og unge

KM sak 07/05 vedtak 5 åpner med følgende ordlyd: «Barn og unge må slippes til og bli ivaretatt både som skapere og brukere av kultur.» Å være mottaker, deltaker og medarbeider i kirkens kunst- og kulturarbeid for barn og unge har vært og er et sentralt punkt i Trosopplæringsreformen som nå er 10 år. Den norske kirkes Trosopplæring understreker at «Kunst og kultur gir aktuelle og slitesterke bilder, ord og opplevelser knyttet til troen og livet.»

Nettopp Trosopplæringsarbeidet ble trukket frem i Enger-utvalgets utredning Kulturutredning 2013 i kap. 15.5.3 *Kirken*. «Trosopplæringen i Den norske kirke spiller en instrumentell rolle i arbeidet for å videreføre den kristne kulturarven og videreutvikle kirkekulturen. I dette arbeidet formidles tradisjonell kirkekultur, samtidig som ny kirkekultur utvikles gjennom ny musikk og andre nye kunst- og kulturuttrykk.» (utredningen side 312).

I Trosopplæringens forsøksfase ble prosjekt som *Barnas katedral* i Bergen, Bodø domkirkes korarbeid og *Kunsten å være småbarn* initiert som kulturprosjekt. Sekretariatet i Kirkerådet ved seksjon for Barn, Unge og Trosopplæring har også samarbeidet med Ung Kirkesang om salmesang-samarbeid. Hvordan man skal jobbe med dette, er nedfelt i *Plan for Trosopplæring*, kap. 6 Musikk og kultur side 32.

Seksjon for barn, unge og trosopplæring i Kirkerådets sekretariat har gjennomført en undersøkelse hos ungdom mellom 18-30 år. Her ble de unge spurt om sin bruk av kunst- og kulturarrangement, og om de hadde kunnskap om at dette var en del av kirkens barne- og ungdomsarbeid. Det gjennomgående svaret var at ungdom visste om kirkens kunst- og kulturarbeid, de brukte det og ønsket mer. Dette bør kirken merke seg.

Kunsten og dens rolle for Den norske kirke fremover?

Kirkemøtet i 2005 oppfordrer alle landets menigheter til å jobbe videre med kirkens kulturmelding slik at Den norske kirke kan være en offensiv kulturbærer, leser vi i sakens første vedtak. Dette tydeliggjør adressaten for oppdraget, landets menigheter. De er gjennomgående hovedmottaker for budskapet i vedtakene.

Til å møte denne utfordringen har vi fått kulturellrådgivere. Nå etterspør vi kirkemusikere, produsenter, økte økonomiske rammer til det kirkemusikalske arbeidet, men også kunsthistoriker og kirketekstilkompetanse, som sammen med en kirkearkitekt til i staben til Kirkerådets sekretariat, skal ivareta oppgavene innen kirkebygg, kirkekunst og kirketekstiler. Men Den norske kirkes arbeid holdes oppe av frivillige! Dette skal vi ikke glemme, for det gir kirkens arbeid en livskraftig dynamikk – særlig innen vårt kunst- og kulturarbeid.

En som har sett dette, er Nils August Andresen¹⁰ i en kronikk i Aftenposten 17. oktober 2009 med tittelen *Kunst trenger et marked*. I ingressen som er hentet fra kronikkens

¹⁰ Nils August Andresen er ansvarlig redaktør i tidsskriftet Minerva og doktorgradsstipendiat ved Universitet i Oslo.

punch-line helt til slutt, leser vi: «Aldri har så mange begavede lyrikere, komponister og billedkunstnere laget så mye kunst som berører så få mennesker.» Andresen er innforstått med at kunst trenger offentlig støtte, men samtidig gjør han et stort poeng av at i det minste deler av norsk kulturliv trenger et marked. Hans begrunnelse for dette er: «Kunst som ikke møter enkeltmennesker i et marked, risikerer å utvikle estetiske normer som er så forskjellige fra normene hos lesere, lyttere og tilskuere at kunsten mister evnen til å berøre.»

Andresens kronikk er en stor kulturpolitisk debatt hvor Den norske kirke ikke er uberørt, men kirken kommer langt bedre ut av det enn det allmenne kulturliv. Det er verd å merke seg at Andresen hevder at et segment innen norsk kulturliv som forholdet seg annerledes til sitt publikum, er kirkemusikken. Komponister som har hatt «[...] sitt virke rettet mot kirkekor og menighet, har et musikalsk språk som ligger nærmere publikum enn komponister som har fått sine bestillinger fra samtidsmusikkfestivaler.» Andresens poeng er ikke å hevde at samtidskunst er dårlig eller meningsløs. Han vil beholde kunsternes frihet til også å fjerne seg fra publikum, men han anser det som problematisk, og unødvendig, at hele kunstgenrer har mistet evnen til å engasjere et bredere kunstinteressert publikum.

I kampen om kulturpengene er tall viktig 'å slå i bordet med' overfor bevilgende myndigheter. Den norske kirkes kunst- og kulturarbeid handler ikke bare om å beholde markedsandeler, men om å ta nye markedsandeler. Da taper noen, andre vinner. Det er dette KIFO Notat 1/2010 – *Kultur i kirken* påpeker (jf. kirken var den arena som hadde vokst mest de siste fem år og tronet på første plass). Forslag om reduksjon i kommunale kulturmidler til Den norske kirke er ikke direkte oppløftene. Det er ikke tallene fra kirkens konsert- og korvirksomhet heller, men hva bør gjøres for å opprettholde denne førsteplassen og kapre markedsandeler innenfor de andre kunstfeltene også? Hvilken strategi bør velges for å komme dette i møte?

Den norske kirkes kulturrådgivere har ikke hatt lang fartstid i kirken, men det har våre kirkemusikere. De er den ene grunnpilaren i kirkens kunst- og kulturarbeid. I 1883 la de grunnlaget for profesjonell musikerutdanning i Norge ved opprettelse av musikkonservatorier (se KA-rapport *Mangfold og egenart* side 13-14). «Dette var med på å skape profesjonsidentitet som igjen ga legitimitet og overskudd til å sette dagsorden for gudstjenestefeiring, den spesifikt kirkekulturelle arven og kirkens forhold til kulturen generelt. Utover første halvdel av 1900-tallet etablerte det seg en kirkemusikalsk spisskompetanse i kirkelandskapet, på en måte som var med på å sette dagsorden også for øvrige profesjoner og den generelle utviklingen i kirken.» (i KAs rapport *Mangfold og egenart* side 14). Når Norsk kulturråd i bakgrunnen for deres bestilling av en forskningsrapport *Kirkemusikken i Norge på 2000-tallet*, hevder at «Kirkemusikken som var mye av utgangspunktet for det profesjonelle musikklivet i Norge, kan ikke lenger sies å være en sentral aktør på den nasjonale musikkscenen», er det grunn til bekymring for vår kirkemusikalske konsertvirksomhet.

Dette betyr at Den norske kirke fremover må arbeide strategisk overfor bevilgende myndigheter og Norsk kulturråd for at ressurser blir stilt til disposisjon slik at *Plan for*

kirkemusikk kan virkeliggjøres. Planen er ambisiøs og krever egnede instrument med høy kvalitet og kompetent bemanning skal den kunne gjennomføres. Kirkemusikalske rådgivere sentralt og regionalt vil kunne bidra til å kurse i utarbeiding av *Plan for kirkemusikk* for lokalmenigheten. Disse rådgiverne vil også skape en karrierevei som kirkemusiker i Den norske kirke og samtidig skape et faglig fellesskap for denne yrkesgruppen på alle nivåer i den kirkelige strukturen. Sammen med en styrking av det kirkemusikalske arbeidet ved domkirkene og andre sterke kirkemusikalske miljøer, vil dette arbeidet kunne bli videreutviklet og synliggjort i det allmenne kulturliv gjennom bevisst satsing på samarbeidsaktører regionalt og lokalt. Resultatet blir forhåpentligvis økt rekruttering til kirkemusikeryrket.

Den andre grunnpilaren i kirkens kunst- og kulturarbeid er kirkearkitektur og den visuelle kunsten med dets kirkeinteriør. Det er bemerkelsesverdig at Enger-utvalgets utredning om billedkunst, kunsthåndverk og offentlige rom, ikke nevner kirkens rolle på dette feltet slik som St. Meld. 23 (2011-2012) *Visuell kunst* gjør¹¹. Særlig fordi Enger-utvalget konkluderer med at det visuelle kunstområdet fortsatt har en svak stilling i norsk kulturpolitikk. Den er samtidig blitt en viktig del av norsk kulturpolitikk. Stortingsmeldingen *Kultur i tiden* (1992) var sentral i så måte, da den varslet en satsing på å heve kvaliteten på de fysiske omgivelsene og arkitektur og design.» (utredningen side 172). Kirkebygget som signalbygg, bør få like utformingsvilkår som dagens kulturhus og andre signalbygg. Kirkebyggene er offentlig bygg, som skal stå i mange år fremover, og ofte er det eneste «kulturhus» og naturlig samlingssted i bygden.

Avslutning

Samlet sett må derfor Den norske kirke fremover også arbeide strategisk overfor bevilgende myndigheter for å få økt kapasitet innen kirkearkitektur, kirketekstiler og kirke/visuell kunst i Den norske kirke. Med et bevisst arbeid overfor blant annet KORO, Norsk kulturråd og Riksantikvaren bør man få til et godt samarbeid slik at kirkebygget med dets interiør og kirkekunst kan bli registrert og bevart, men også for at formidlingskompetanse kan bli bygget blant kirkens egne og innen de kunstfaglige utdanningsinstitusjonene.

Som nevnt innledningsvis i dokumentet, ble folkekirkens framtid knyttet til hvordan kirken kan framstå som en troverdig kulturaktør i tildelingsbrevet for kulturrådgiverstillingene. Dette fordi kirke og kultur har vært nært sammenvevd gjennom århundre i Norge; noe som fremdeles er tilfelle gjennom kirkens involvering i utstillinger, konserter, og kirkens fremtreden som konsertarrangør og forvalter av noen av de beste spillestedene i landet, kan vi lese i samme tildelingsbrev som samtidig hevder at kirkens over 900 kirkemusikere er sentrale i Norges profesjonelle musikkliv.

Hvis Den norske kirke satser på å få styrket disse to kunstfaglige grunnpilarene de neste 10 årene med stillinger, fagkunnskap, et utvidet samarbeidsnettverk og arrangement, vil andre kunstneriske uttrykk kunne følge i kjølvannet av disse. Kirken vil med det beholde sin posisjon som en betydelig aktør innen kunst og kultur. En slik satsing vil samtidig

¹¹ Jf. pkt. 9.5 under Tiltak fire: Departementet vil ta initiativ overfor KORO og Kirkerådet om økt bruk av visuell kunst i kirkerommet og i kirkelig virksomhet for øvrig.

være i tråd med oppdraget Den norske kirke fikk i tildelingsbrevet i 2009 da vi fikk kulturrådgiiverstillingene. Det vil også være i tråd med kirkens plass i det allmenne kulturliv, Kulturløftet III – inkl. Kulturloven.

Økonomiske/administrative konsekvenser

I Kirkerådets høringssvar på Enger utvalget er det påpekt nødvendigheten av å tilføre kirken en rekke nye stillinger på kunst- og kultursektoren.

I saksfremstillingen fremkommer det stillingsbehov sentral, regionalt og lokalt innen kirkemusikk og innen kirkebygg, kirkekunst og kirketekstiler. Det er også behov for økte økonomiske ressurser til kirkemusikk regionalt (domkirkene eller annet sterkt regionalt kirkemusikkmiljø) og lokale kirkemusikkstillinger med økte økonomiske rammer.

1 Kirkemusiker sentralt og 11 BDR a kr. 850.000,-	kr. 10.200.000,-
Produsent regionalt 11 BDR a kt.850.000,-	kr. 9.350.000,-
1 Kirkearkitekt sentralt	kr. 850.000,-
½ kirketekstil sentralt	kr. 450.000,-
½ kirkekunst sentralt	kr. 450.000,-
Økte tilskudd til kirkemusikalsk drift domkirkene a kr. 100.000,-	kr. 1.100.000,-
Minimum 1 hel stillingshjemmel pr BDR lokalt som kan fordeles på flere m/mindre stillingsprosent	kr. 9.350.000,-
<hr/>	
SUM	kr. 30.600.000,-

Dette må følges opp i forbindelse med at Regjeringen fremmer en stortingsmelding om saken.